

118. Documenta Romaniae historica. A. Moldova. — Vol. III (1487–1504). — București, 1980. — 686 с.
119. Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena. — Sv. 1–2. — Praha, 1973–1980.
120. Etymologický slovník jazyka staroslověnského. — Seš. 1–14. — Praha, 1991–2008.
121. *Gebauer J.* Slovník staročeský. / 2-é vyd. — Praha, 1970. — D. 2. — 632 с.
122. *Gröschel B.* Die Sprache Ivan Vyšenskyjs // Untersuchungen und Materialien zur historischen Grammatik der ukrainischen Sprachen. — Köln; Wien, 1972. — 384 S.
123. *Machek W.* Etymologický slovník jazyka českého. — Praha, 1971. — 866 с.
124. Mały słownik języka polskiego / Pod red. Skorupki, H. Auderskiej, Z. Łempickiej. — Warszawa, 1968. — 1034 с.
- 124a. *Mickiewicz A.* Poezye. — T. 1–2. — Warszawa; Petersburg, 1888. — 340 с. — С. 46.
125. *Miklosich F.* Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. — Wien, 1862–1865. — 1171 с.
126. *Reczek S.* Podręczny słownik dawnej polszczy. — Wrocław etc., 1968. — 934 с.
127. *Rospond S.* Gramatyka historyczna języka polskiego. — Warszawa, 1971. — 392 с.
128. *Stawski F.* Słownik etymologiczny języka polskiego. — Kraków, 1952–1956. — T. 1. — 599 с.
129. Slovník jazyka staroslověnského. — Praha, 1966–1997. — D. 1–4.
130. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa, 1886. — T. 7. — 960 с.
131. *Stieber Z.* Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny. — Łódź. 1962. — Zesz. 6. — Карти № 251–300.
132. *Trávníček F.* Slovník jazyka českého. — Praha, 1952. — 1801 с.

Статтю отримано 22.01.2014.

Vasyl' Nimchuk

Київ

CHETYIA MINEA (THE LIVES OF SAINTS) 1489 IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY UKRAINIAN STUDIES

Chetyia Minea 1489 is the oldest preserved and accurately dated translation Church texts in Ukrainian, so it is unique in the history of Ukrainian culture.

The article expressed the new ideas about the circumstances of the creation of this book, the translator, the author has studied in detail the peculiarities fixed in her language. He tried to prove that the chetya's translator was originally from territories where currently distributed sahanovici dialects of the Northern dialects of Ukrainian language.

Key words: Ukrainian language, puncheast language, translation, history of language, Church Slavonic language.

Мовна мозаїка

ВИФЛЕЄМ, а не ВІФЛЕЄМ чи ВІФЛІЄМ

Назву міста, де народився Ісус Христос, пишуть здебільшого *Вифлеєм* або *Вифлєєм*. Відповідно до правила, за яким у відомих біблійних власних назвах рекомендовано вживати **и** після будь-якого приголосного (див.: Німчук В.В. Проблеми українського правопису ХХ — початку ХХІ ст. — К., 2002. — С. 67), її потрібно писати *Вифлєєм*. Зрідка трапляється ще одна назва — *Вифлієм*, що є, очевидно, віддзеркаленням її російської вимови.

Отже, українською мовою правильно вживати *Вифлєєм*.

Катерина Городенська

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак ; Ін-т української мови НАН України, Ін-т мовознавства НАН України, Всеукраїнське тов-во «Просвіта» імені Т. Шевченка. — К. : Дніпро, 2009. — 1332 с.
3. *Головащук С.І.* Словник-довідник з українського літературного слововживання / Сергій Іванович Головащук. — К. : Наук. думка, 2004. — 448 с. — (Серія «Словники України»).
4. *Городенська К.* Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? / Катерина Городенська // Українська мова. — 2013. — № 2. — С. 3–11.
5. *Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики / Святослав Караванський. — К. : ВЦ «Академія», 1998. — 712 с.
6. Нові слова та значення : словник / Ін-т укр. мови НАН України; уклад. Л.В. Туровська, Л.М. Василькова. — К. : Довіра, 2009. — 272 с.
7. Сучасний тлумачний словник української мови : 1000 000 слів / за заг. ред. В.В. Дуїчинського. — Х. : ВД «ШКОЛА», 2011. — 1008 с.
8. Український орфографічний словник : близько 172 000 слів / укл. : В.В. Чумак, І.В. Шевченко, Л.Л. Шевченко, Г.М. Ярун ; за ред. В.Г. Складенка. — 7-е вид., переробл. і доп. — К. : Довіра, 2008. — 984 с. — (Серія «Словники України»).
9. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. — К. : Наук. думка, 2010. — 288 с.
10. *Шевчук С.* Разом, окремо, через дефіс : словник-довідник / Світлана Шевчук. — К. : Вид-во А.С.К., 2003. — 416 с.

Статтю отримано 28.11.2014

Sergiy Omelchuk

Kherson

UKRAINIAN LINGUODIDACTICS TERMINOLOGY FROM THE STANDPOINT OF NORMATIVENESS

The article deals with the typical violations of the main literary norms mentioned in special linguodidactic literature and it suggests general recommendations how to normalize the Ukrainian methodological terms according to noticeable changes which have been made in academic linguistics for two decades and in the latest achievements of applied linguistics in Ukraine.

Key words: linguodidactic term, terminological lexis, literary norm, normativeness.

Мовна мозаїка

ДОВЖЕНКА і ДОВЖЕНКА́

Чим відрізняються чоловічі прізвища *Довжє́нко* і *Довжєно́к* у родовому відмінку, де вони мають спільну форму *Довжєнка*? У них різний наголос, пор.: *Довжє́нко* — *Довжє́нка* і *Довжєно́к* — *Довжєнка́*. Так само в аналогічних прізвищах: *Лукашє́нко* — *Лукашє́нка* і *Лукашено́к* — *Лукашенка́*, *Шульжє́нко* — *Шульжє́нка* і *Шульжєно́к* — *Шульжєнка́*. На противагу їм жіночі прізвища *Довжє́нко* і *Довжєно́к*, *Лукашє́нко* і *Лукашено́к*, *Шульжє́нко* і *Шульжєно́к* в українській мові невідмінювані.

Катерина Городенська

26. Fishman J. The Sociology of Language / Joshua Fishman // Sociolinguistics. A reader and Coursebook / ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski. — New York, 1997.
27. Lakoff R. T. Talking Power: The Politics of Language. — Basic Books, 1990.

Статтю отримано 25.11.2014

Tetyana Fuderer
Zagreb

THE PROBLEM OF LANGUAGE STRATIFICATION OF SOCIETY IN CONTEMPORARY SOCIOLINGUISTICS

The article analyses new trends in the research of socially conditioned heterogeneity of language that can be seen, in particular, in attempts to hierarchize modern societies on the basis of language use. A terminological definition of the “language stratification of society” is proposed. Opportunities for research are presented on the Ukrainian language material.

Key words: sociolinguistics, social differentiation of language, sociolect, linguistic stratification of society.

Мовна мозаїка

УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ У ВИКОНАННІ НАРОДНОГО АРТИСТА УКРАЇНИ

Прикметник *український* за значенням пов’язаний з іменниками *українці* (пор.: *українська душа, українські звичаї, українські традиції, українські прислів’я, українські казки, українські пісні*) та *Україна* (пор.: *українські степи, українські міста, українські села, українські дороги*). Саме друге значення, як дехто вважає, уможливорює заміну цим прикметником іменникової форми *України* в певних усталених словосполучах офіційного вжитку на зразок *Український президент* (замість *Президент України*), *Український парламент* (замість *парламент України*), *Український уряд* (замість *уряд України*), *Українська академія наук* (замість *Академія наук України*), *український народний артист* (замість *народний артист України*) тощо. Така заміна небезпечна тим, що вона породжує двозначність. Зокрема, словосполучку *Український президент* можна сприймати і як *Президент Української держави*, і як *Президент, що представляє інтереси українців, а не всіх народів, які живуть в Україні*. Іноді заміна надає навіть іншого значення. Наприклад, словосполучку *український народний артист* розуміємо як *артиста, пов’язаного з українським народом, його культурою*, а не як *артиста, якому офіційно присвоєно почесне звання народного, установленого в Україні*.

Потрібно розмежовувати також значення словосполук *український народ* і *народ України*: перша є назвою українців, а друга — всіх народів, які живуть в Україні.

Отже, у словосполучках, де прикметник *український* можна сприйняти неоднозначно (‘пов’язаний з українцями’ і ‘пов’язаний з Україною’), його потрібно замінити іменниковою формою *України*. Саме тому правильно вживати *Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, народний артист України*.

Катерина Городенська

Liudmila Bilokonenko

Dnipropetrovsk

THE SIGNS OF OVERTEXT OF INTERPERSONAL CONFLICT

The article examines the signs of overtext of interpersonal conflict. It was indicated that features of overtext in the conflict are: similar theme, content integrity, moving borders, linguistic unity; it is a stable, opened, high variation, and universal formation. It is pointed out that the existence of a collective mental consciousness is an essential condition for the existence of overtext of conflict. It is noted that overtext of conflict presented throughout a significant number of texts, each of which reflect certain models of linguistic behavior of people at all stages in the course of interpersonal conflict.

Key words: overtext, signs of overtext, interpersonal conflict, language conflict, mental information.

Мовна мозаїка

ІЛЛЕ ЧИ ІЛЛЕ В КЛИЧНОМУ ВІДМІНКУ?

Із 90-х років ХХ ст. чинний “Український правопис” для чоловічого імені *Ілля* подає форму кличного відмінка *Ілле*. Лише 2012 року в цьому правописі (§ 103) у відмінковій парадигмі іменника *Ілля* з’явилася форма кличного відмінка *Ілле*, хоч у § 47, де коментують правопис закінчень кличного відмінка іменників І відміни, рекомендують уживати його із закінченням **-е**, тобто як *Ілле*. Логічно постало питання: “У якій формі кличного відмінка треба вживати ім’я *Ілля*?”. Щоб прально відповісти на це питання, потрібно з’ясувати, як воно утворилося історично. Давня форма *Ілія* ([l’ijá]) зазнала історичних фонетичних змін (редукції голосного переднього ряду *i*, асиміляції *j* приголосним [л’]), унаслідок яких вона набула сучасної форми *Ілля*, пор.: [l’ija] → [l’bja] → [l’ja] → [l’l’a] → графічно *Ілля*. Таких самих фонетичних змін зазнало це ім’я і в непрямих відмінках, зокрема й у кличному:

Р. в., Д. в., М. в.: [l’iji] → [l’bji] → [l’ji] → [l’l’i] → графічно *Іліі*.

Зн. в.: [l’ijy] → [l’by] → [l’jy] → [l’l’y] → графічно *Ілію*.

Ор. в.: [l’ijeju] → [l’bjeju] → [l’jeju] → [l’l’ejy] → графічно *Ілією*.

Кл. в.: [l’ije] → [l’bje] → [l’je] → [l’l’e] → графічно *Іліє*.

У всіх відмінкових формах іменник *Ілля*, як бачимо, мав подовжений м’який приголосний звук [л’:], м’якість якого на письмі передавали буквами **я, і, ю, є**. Зважаючи на ці історичні фонетичні зміни, ім’я *Ілля* в кличному відмінку сучасної української літературної мови повинне мати форму *Ілле*. Проте іменники першої відміни м’якої групи, основа яких мала кінцевий подовжений м’який приголосний звук (пор.: *рілля, суддя, Ілля* та ін.), зазнали вирівнювання закінчень за зразком іменників цієї ж відміни і групи, але без подовженого приголосного основи, а саме таких, як *земля, пісня* й под. Унаслідок вирівнювання в орудному та кличному відмінках усі названі іменники м’якої групи набули однакового закінчення, відповідно **-єю** (Ор. в.) та **-е** (Кл. в.), пор.: *землею, земле; піснею, пісне і ріллею, рілле; суддею, судде; Іллею, Ілле*. Саме із такими закінченнями їх кодифіковано в “Українському правописі”, а на його основі — і в граматиках та навчально-довідкових виданнях. Незважаючи на це деякі словники рекомендують форму кличного відмінка *Ілле*, див., зокрема: Нитченко Д. Український орфографічний словник. — Мельборн — Австралія, 1985. — С. 53; Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. — К. : Наук. думка, 1996. — С. 229; Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. — К. : Наук. думка, 2002. — С. 173; Головашук С.І. Орфографічний словник української мови. — К.; Ірпінь : Перун, 2006. — С. 460. Якщо повернути історичну форму кличного відмінка *Ілле*, тоді треба вживати також *рілле, судде*. Крім цього, в орудному відмінку потрібно буде замінити закінчення **-єю** на **-єю**, тобто вживати *Іллею, ріллею, суддею*. Затвердити ці зміни вповноважена лише Українська правописна комісія.

Отже, історична форма кличного відмінка *Ілле* після водноманітнення відмінкових закінчень усіх іменників першої відміни м’якої групи перетворилася на *Ілле*. Ця нова форма кличного відмінка чоловічого імені *Ілля* досі чинна в українській літературній мові.

Катерина Городенська

- УРЕ Українська радянська енциклопедія: В 12-и т. — К., 1977–1985.
УРЕС Український радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. — К.,
УРС Українсько-російський словник: У 6-и т. / Гол. ред. І.М. Кириченко. — К.:
Вид-во АН УРСР, 1953–1963.

Статтю отримано 07.10.2014.

Oksana Tyshchenko
Kyiv

“DICTIONARY OF UKRAINIAN LANGUAGE”, ED. HRINCHENKO
IN CONSOLIDATED REGISTER OF UKRAINIAN LEXICON:
FORMING A STRUCTURAL WORD NESTS

The article is based on a fragment of a consolidated register of Ukrainian language (from nature to pryshyb) traced the role played by “Ukrainian Language Dictionary”, ed. Grinchenko in filling OR vocabulary in terms of one root formation and word-building nests. Traced dynamic lexicographic reflection Ukrainian vocabulary found that AR can be a source for etymological, structural word, phonetic, lexicology research.

Keywords: consolidated register, word-building nests, variant.

Мовна мозаїка

БЕССАРАБЬСЬКА, БЕСАРАБЬСЬКА чи БАСАРАБЬСЬКА ПЛОЩА?

Дехто з киян запитує, за яким правилом чинного “Українського правопису” назви *Бессарабська площа*, *Бессарабський ринок*, сам топонім *Бессарабія* українською мовою пишуть з двома літерами с?

Допоможе з’ясувати правильний правопис цього топоніма і похідних від нього прикметника та іменника звернення до історичних і теперішніх довідкових джерел. У давніх українських грамотах XIV–XV ст., а також XVI — I пол. XVII ст. зафіксовано словоформи *Басарабы* зі значенням *Басарабська земля*, *басараба* зі значенням *басарабець* та *басарабскии* як прикметник, причому всі вони мають одну літеру с (див., зокрема: Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. — К.: Наук. думка, 1977. — С. 87). До того ж у цих та в інших писемних пам’ятках вони зафіксовані переважно з літерою а. У період формування нової української літературної мови так само переважають словоформи з а. Українські лексикографи 20 — 30-х рр. XX ст., зокрема А. Кримський, рекомендували усталити в українській мові *Басарабія*, *Басарабицина* (див.: Російсько-український словник / Гол. ред.: А.Е. Кримський. — Друкарня Вид-ва «Червоний шлях» у Києві, 1924. — Т. I. А — Ж. — С. 34), а Г. Голоскевич — *Басарабія*, *Басарабицина*, *басарабець*, *басарабський* (див.: Голоскевич Г. Правописний словник. — вид. 12. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто — Львів, 1994. — С. 18).

“Зближення” української та російської мов за зразком російської в радянський період призвело до поширення в українській літературній мові словоформ *Бессарабія*, *бессарабський*, *бессарабець*, які подають тепер усі її орфографічні, тлумачні, перекладні та енциклопедичні словники.

Зважаючи на багатовікову традицію правопису зазначених словоформ з однією літерою с та з а, рекомендуємо повернути до сучасного українського вжитку *Басарабія*, *Басарабицина*, *басарабський*, *басарабець*. Відповідно *площу* потрібно називати *Басарабською*, а *ринок* — *Басарабським*.

Катерина Городенська

організацію і проведення якого взяла на себе професор, доктор Ірена Страмлич Брезник. Організаторка запропонувала тему наступного засідання: «Демінутиви в слов'янських мовах: форма і функція».

Після закриття конференції відбувся «Слов'янський вечір» з поетичним перформансом Сергія Бірюкова та пісенним колажем Олександра Кіклевича, організований командою помічників професора С.А. Менгель.

Організатори планують видати тексти доповідей окремим збірником.

Лариса КИСЛЮК (м. Київ)

Статтю отримано 02.10.2014

Larysa Kysliuk

Kyiv

XV INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE COMMITTEE
OF WORD-FORMATION AT THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF SLAVISTS

Мовна мозаїка

БУКВАЛЬНИЙ і БУКВАЛІСТСЬКИЙ

Зі значенням 'створений за зразком будови відповідного слова чи словосполучення іншої мови, точний за формою, дослівний' одні автори вживають *буквальний*, інші — *буквалістський* чи навіть *буквалістичний*. Чи можна використовувати всі ці прикметники в українській мові? Ні, не можна. Суперечить нормі прикметник *буквалістичний*, утворений подібно до російського *буквалістический*. Два інші прикметники розрізняються відтінками свого спільного значення та стилістичним забарвленням: *буквальний* означає "точний за формою, дослівний" і уживаний тоді, коли таку точність потрібно просто констатувати, а не оцінювати; *буквалістський* за значенням тісно пов'язаний із негативно забарвленим словом *буквалізм*, що виражає формальне слідування чому-небудь, сліпе копіювання оригіналу, тому він доречний там, де треба негативно оцінити дотримання зовнішньої форми в чомусь на шкоду суті.

Отже, значення відповідності чого-небудь оригіналові за формою прикметник *буквальний* передає нейтрально, а *буквалістський* — негативно.

Катерина Городенська

38. *Фінів В.М.* Прагматика лексичного повтору в сучасній українській малій прозі (ДВНЗ “Прикарпатський національний університет”)

39. *Хоменко Г.Є.* Тропи і фігури у медіатекстах початку ХХІ ст.: структура, семантика та експресивні функції (ДВНЗ “Криворізький національний університет” “Криворізький педагогічний інститут”)

40. *Хоменська І.В.* Лінгвоконцептосфера слова “Україна”: лексикографічний та семантико-функціональний аспекти (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова)

41. *Христя О.В.* Роль мовотворчості Дніпрові Чайки у розвитку української літературної мови кінця ХІХ — поч. ХХ ст. (Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара)

42. *Шелудько В.Л.* Мовна особистість сучасного українського державного службовця в професійному дискурсі (Інститут української мови НАН України)

43. *Шумбар О.О.* Кольорономени в ідіолектах поетів українського резистансу 40-50-х років ХХ століття: семантичний і стилістичний аспекти (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

44. *Яновська О.С.* Мовна особистість телеведучого інформаційно-аналітичних програм 20-их років ХХІ ст. (Інститут української мови НАН України)

Ніна ЯЦЕНКО (Київ)

Nina Yatsenko

Kyiv

THESES TOPICS APPROVED BY THE SCIENTIFIC COUNCIL
“UKRAINIAN LANGUAGE” NAS UKRAINE IN 2014

Мовна мозаїка

ТВЕРДИТИ — ЦЕ НЕ СТВЕРДЖУВАТИ

Нині помітне вживання дієслова *стверджувати* замість *твердити*, тому що автори, очевидно, вважають їх рівнозначними або ж синонімічними. Проте вони помиляються. *Твердити* означає ‘говорити, повторювати те саме, наполягати на своєму’, напр.: *Похмуро твердив Левко своє: — Зробимо з панів юшку* (М. Стельмах). Це значення підсилює субстантивованій займенник *своє* або числівник *одно*, ужитий у ролі прислівника *постійно*, напр.: *Жінка з дивовижним терпінням слухала і знов рівним, ласкавим голосом твердила своє, завчене, видно, назавжди* (С. Журахович); *Ротний так і накинувся на них звіром, Стоять москалі та одно твердять: “винувати!”* (Панас Мирний). Дієслово *стверджувати* / *ствердити* виражає четверо значень, спільним для яких є ‘впевненість, непохитність у встановленні, висловленні чого-небудь, підтвердження достовірності, правильності, остаточне офіційне схвалення чогось’, напр.: *Раніш ніж храми будувать святі, Годиться правду ствердити в житті* (І. Кочерга); *Ретельні дослідження археологів, які знайшли на місці скіфських і старослов’янських стоянок деревне вугілля, стверджують слова Геродота. Тут були ліси* (С. Журахович); *Обережно витягнув він пожовклий пергамент. Це був привілей, виданий його батькові від короля Зигмунда-Августа, що стверджував його шляхетські права і власність на землю* (З. Тулуб).

Отже, *твердити* і *стверджувати* / *ствердити* — це різні за значенням дієслова української літературної мови.

Катерина Городенська